

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Y.2001, C.6, S.2 s.1-14.

KIBRIS CUMHURİYETİ VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYELİK SORUNU

Prof.Dr.M.Sami DENKER*

ÖZET

Uzun yıllar Osmanlı Devletinin egemenliği altında bulunan Kıbrıs adası, İngiltere'ye üs kurması amacıyla bırakılmış, I. Dünya Savaşı sırasında iki devletin karşıt cephelelerde yer alması nedeniyle İngiltere adaya el koymuştur. Lozan Anlaşmasıyla bu fiili el koyma hukukileştirilmiştir. II. Dünya savaşı sonrası dekolonizasyon hareketleri sonucunda 1959-1960 yıllarında, Türkiye, İngiltere, Yunanistan arasında yapılan görüşmeler neticesinde Kıbrıs Cumhuriyeti oluşmuştur. İki toplumlu yapı, Yunanistan'ın megali idea'sı nedeniyle sürekli Anayasa ihlali ile neticelenmiş, 1974 yılında Türkiye garantörlük yetkisini kullanmak suretiyle müdahalede bulunmuştur. Bu tarihten itibaren uyuşmazlık had safhaya çıkmıştır. AB'ne beşinci genişleme dalgasında Kıbrıs Cumhuriyeti bir bütün olarak mı alınacak yoksa sadece Güney Kıbrıs mı alınacak? Bu tartışmalar beraberinde birçok çözümsüz noktayı getirmektedir.

GİRİŞ

Bir çatışmanın ortadan kaldırılması ya da sorunun çözüme kavuşturulması, o çatışmanın ya da sorunun dinamikleri ve nedenlerinin çok dikkatli ve doğru bir biçimde analiz edilmesine ve anlaşılmasına bağlıdır. Kıbrıs konusunda da yapılacak bir değerlendirme yukarıdaki belirlediğimiz durum için bir istisna teşkil etmez. Yunanistan açısından Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleştirilmesi (**Enosis**) düşüncesinin temeli 1832'lerde Yunan Krallığının kuruluşu, dolayısı ile "Büyük Yunanistan" ya da "Megalo İdea" düşüncesine kadar gitmektedir. Öte yandan Türkiye açısından Kıbrıs'ın önemi 450 yıldır Kıbrıs Adasında yaşayan soydaşlarımızın haklarının korunması ve Türkiye'in güvenliği açısından Kıbrıs'ın stratejik konumundan kaynaklanmaktadır. Kıbrıs sorununun ilgili tarafları Kıbrısta Türk ve Rum toplumlari, İngiltere, Türkiye ve nihayet Yunanistan iken, sorunun uluslararası bir sorun haline gelmesi, çözülmesi güç bir yumak haline dönüşmesi, ABD,Avrupa Devletleri, Avrupa Birliği'nin, Sovyetlerin (Rusya) soruna dahil olmasında, Kıbrıs Rum Toplumu ve Yunanistan'ın uluslar arası platformlarda yapmış oldukları başarılı girişimler etkili olmuştur. Biz burada

* Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı, Siyaset ve Sosyal Bilimler ABD.

bu yumağı bir parçada olsa açmaya, sorunun dinamiklerini sergilemeye ve ABD üyelik sorununu dayanakları açısından geçersiz olduğunu göstermeye çalışacağız.

Konuyu ele almadan önce de belirli saptamalarda bulunmamız gerekmektedir;

1.”Yunanlı” her ne kadar “Eski Yunan Uygarlığı” çağrışım yapsada günümüz Yunanlılarının “Eski Yunan Uygarlığı” ile uzaktan yakından hiçbir ilgisi yoktur. Eski Yunanlılar ya da kadim Yunanlılar M.S.146’da Roma İmparatorluğu’nun Korent’i işgal ve tahrip etmelerinden sonra, tarihin yüzünden silinmişlerdir. Eski Yunanlılar M.S.VI.yüzyılda dağılık olarak kurulan kent devletlerinde yaşamaktaydılar. Gerçek anlamda bir devlet kuramamışlar birbirleriyle daima düşmanca ve savaş hali içerisinde olmuşlardır. Önce İskenderin daha sonra Romalılar ve Bizanslıların hakimiyeti altına girmişlerdir. Kuzeyden ve Batıdan Yunan yarım adasına akan “Slav”, “Arnavut” ve “Ulahlar” bölgeye yayılmışlardır. Haçlı seferleri sırasında bu topraklar Bizans tam alınmış parçalanarak Avrupalı feodal derebeyler ve kontlar arasında dağıtılmıştır. Bugünkü Yunanlıların dedeleri yaklaşık 250 yıl Avrupalı efendileri için esir olarak çalışmış 1454 yılında Osmanlı Devleti Yunan yarımadasına sahip olduğunda buralarda yaşayanları esaretten kurtararak toprak dağıtmış, milk sahibi yağmıştır.

“Yunanlı” olmak bir ırka mensup olmaktan değildir. Yunanlı Ortadoks Mezhebinin çatısı altında toplanmış çok farklı ırk ve milletin karışımı demektir. Kilise ve politikacılara göre Yunanlı olarak kabul edilmek için Ortadoks Kilisesinin bir üyesi olmak yeterlidir. Yunanlılarının kökeninin Sırp, Bulgar, Arnavut, Ulah, Latin, Bizans, Makedon, Girit, Anadolu kökenli göçmenlerden oluşması bu kadar farklı ve değişik kültürden oluşan bir milleti bir ideal altında bir arada tutabilmek için de “Megali İdea” “Büyük Yunanistan Hayali” ile mümkün olabilmıştır. Yunan Hükümeti Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Ortodoks Patrikhanesi ve buna bağlı kiliselere verilen imtiyazlar sonunda kendisini Bizans İmparatorluğu’nun yasal mirasçısı olarak görmekte “Megali İdea” ile de eski Bizans-Grek İmparatorluğunu dirilme ve Büyük Yunanistan’ı kurmayı amaçlamaktadır. Bu düşünce de bugünkü Yunanistan tarafından da benimsenmektedir.

2.”Megali İdea” düşünce olarak Filistinli Papaz Frreos’un 1896-97 yılları arasında Viyana’da bastırıldığı haritasında Büyük Yunanistan’ın sınırları içerisinde bulunulması düşünülen ülkeler arasında Kıbrıs, Ege Adaları ve Türkiye, sınırlar içerisinde gösterilmekteydi. Nitekim 1814 yılında Rus asıllı Çakalof Rum asıllı iş adamlarının da desteği ile Odesa’da Filika, Eterya örgütü kurmuştu. Bu adlandırma bir tesadüf değildir. Amaç Bizans İmparatorluğu’nu diriltmek, Yunanistan’a bağımsızlık kazandırmak düşüncesiyle Elenizm’e hizmet etmek isteyen Eteryacılara aynı hedefte toplanmalarını sağlamak üzere “Filenizm” görüşünü ortaya atmıştır. Daha sonra Yunanlılar örgütü Filiki olarak adlandırılarak Fransa, İtalya, Alman, Yugoslav ve İngilizlerin desteğini sağlamak istemiş ve bu ülkeler örgütün asli

üyeleri olarak kabul edilmişlerdir. “Kardeşlik Çağrısı”, “İyi Yeğenler” gibi örgütlerde Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan Ortodoksların birliğe ve dayanışmaya çağırıyordu. Örgütün teşkilat programında belirlenen hedefler ise şöyleydi.

- 1.Yunan Milletinin tam istiklalinin sağlanması
- 2.Batı Trakya ve Selanik’in Yunanistan’a ilhakı
- 3.Ege Adalarının Yunanistan’a ilhakı
- 4.On iki Adanın Yunanistan’a ilhakı
- 5.Girit Adasının Yunanistan’a ilhakı
- 6.Batı Anadolu’nun Yunanistan’a ilhakı
- 7.Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakı (Enosis)
- 8.İmroz ve Bozca Ada’nın Yunanistan’a ilhakı
- 9.Pontus-Rum Hükümetinin kurulması
- 10.İstanbul’un işgali (Doğu Roma-Bizansın ihyası)

Filiki örgütü sıklıkla Etniki Eterya örgütü ile karıştırılır. Etniki Eterya örgütü 1894 yılında Yunan Ordusu içinde Girit ve Makedonya savunması için kurulmuş, bu görevlerini tamamladıktan sonra dağılmıştır. Milli bir mücadele verdiğini Hristiyan dünyasına kabul ettirmek ve büyük devletlerin desteğini sağlamak amacıyla Filiki Örgütü 1894’de adını Etniki Eterya olarak değiştirmiştir. Örgüt 1894 yılında yayınladığı ve bugünde geçerli olan bildirisinde “Geçmişten sonsuza kadar düşmanımız Türklerdir. Yunan Milleti bağımsızlığını sağlayarak çok önemli bir kazanç sağlayamadı. Halkımızın büyük bir bölümü Türk boyunduruğundadır. Bu vatandaşlarımızı kurtarmak hepimizin görevidir. Megali İdea’nın gerçekleşmesi için savaş gereklidir.”

Yunanistan’ın kurulmasından sonra Yunanistan’ın Balkanlarda sürekli genişlemesi ve sürekli toprak kazançları, Osmanlının sürekli toprak kaybıyla sonuçlanırken bu mücadelenin bir muhasebesi yapıldığında,

- 1829’da Morayı
- 1864’de Yedi Adayı
- 1881 de Teselyayı
- 1897 de fiili olarak, 1913 de hukuki olarak Girit adasını
- Bazı Ege adalarını
- Epir (Yanya)

I.Dünya savaşında Trakya'yı kaybetmesine rağmen Lozan'da Doğu Trakya geri almış

-1919-1920'de Anadolu katliamı

-Lozanda da dede ağaç ve Ege adaları

II.Dünya savaşında on iki ada Yunanistan'a hediye edildi.

Filiki ve Etniki Eteryia Örgütlerinin programı ile yukarıda kaybedilen yerler Filiki ve Etniki Eteryia Örgütlerinin programı ile yukarıda kaybedilen yerler karşılaştırıldığında programın ilk beş maddesinin gerçekleştirildiği görülmüştür. Öteki maddelerin gerçekleştirilmesine Türk Kurtuluş Savaşı ve Kıbrıs'ta Enosis'in gerçekleştirilmesinde 20 Temmuz 1974 yılında Barış Harekatı engel olmuştur. 20 Temmuz 1974'deki haklı müdahale bir gereklilikten doğmuştur. Bir toplumun Türk toplumunun soy kırımına tabi tutulmasının önü alınmak istenmiş, bir devleti (Kıbrıs Cumhuriyeti) yok etmek isteyenlere engel olunmak istenmiştir. Bu nedenle de bu harekate Barış Harekatı adı verilmiştir.

Megali İdea hala bir devletin Yunanistan'ın resmi ideolojisi, Enosis bu ideolojinin bir parçası olarak devam etmektedir.

3.Kıbrıs Adası tarih boyunca Orta Doğu'ya açılmak isteyen devletler için vazgeçilmez stratejik ve ticari bir ada olarak görülmüştür. Adayı elinde bulunduran güç her zaman Türkiye'den Mısır'a; Lübnandan İran'a kadar bölgeyi kontrol edebilir. Türkiye üzerinden Orta Doğuya açılmayan güçler Kıbrıs Adasını amaçları için kullanmışlardır.

M.Ö.1324-1294 döneminde Hititler Kıbrıs üzerinde gerçek anlamda egemenlik kuran ilk devlet olmuştur. Daha sonra Kıbrıs Asurluların egemenliği altına girer. M.Ö.548'de Kıbrıs Mısırlıların, M.Ö.332'de Büyük İskenderin ölümünden sonra M.Ö.294'de Kıbrıs 2,5 asır Ptolemelerin egemenliğine girer. Daha sonra İmparator Büyük Theodosius'un ölümünden sonra, 395 tarihinden başlayarak Kıbrıs'ın Bizans egemenliği altına girdiğini görüyoruz.

Kıbrıs 1192 yılından sonra üç yüz yıl Guy da Lussigan soyundan gelen Katolik krallar tarafından yönetilmiş. 1489 yılında Ada Venediklilerin yönetimine geçmiştir. Ada 1 Ağustos 1571'de Venediklilerin elinden alınarak Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlı ordusu Adanın fethini tamamlayıp geri çekilirken Ada da 3779 asker bırakmış, Adanın Türk adası haline gelmesi 1572 yılında Anadolu'dan, Karaman, İçel, Yozgat, Alanya, Teke/Antalya'dan ve daha sonra Beyşehir, Aksaray, Seydişehir, Develihisar, Niğde, Bozok, Akşehir, Kocahisar, İshaklı Akadağ, Bor ve Ürgüp ve Ilgından gelen göçlerle olmuştur. Bugün Adadaki Türk varlığının temelinde bu güçler oluşturur.

28 Mart 1878'de İngilizler Adayı Hindistan dan Maltaya nakledilen askerlerin yardımıyla ele geçirmeyi düşünür. Osmanlı Rus savaşı İngilizlere daha kolay bir yol hazırlar. Kars ve Batum savaş sonunda Ruslara bırakılırken Rus taaruzuna karşı bir üs olarak kullanılmak üzere ada geçici olarak İngilizlere bırakılır. I.Dünya Savaşında Osmanlının karşı tarafta yer almasını neden olarak göstererek İngilizler 1914 yılında Adayı ilhak ederler. 1924 yılında Lozan'da Adaya Türk çekici ile İngiliz perçini vurulur. 1960 yılına kadar Ada İngiliz yönetimi altında kalır.

1878-1955 yılları arasında Kıbrıs'taki gelişmelerden İngiltere'nin büyük sorumluluğu vardır.

TARİHSEL GELİŞMELER

II.Dünya Savaşından sonra İngiliz Hükümeti Kıbrıs'a bağımsızlık tanınması yolunda olumlu görüşler taşımaktaydı. Ama öte yandan Kıbrıs Rum toplumu arasında **Enosis** yolunda güçlü istek ve hareket vardı ve bu hareket adadaki İngiliz yönetimine karşı silahlı saldırılara başlamıştı. İngiliz yönetimi ise bu saldırılara karşı koyabilmek amacıyla polis teşkilatın Türkleri almış böylece her iki toplum arasındaki nifak tohumları ekilmeye başlanmıştı. Çatışmalardan ve gelişmelerden rahatsız olan adadaki Türk toplumu kendisine karşı yönelen saldırılara karşı savunma durumunda kalmıştı. Çatışma ve saldırıların üstesinden gelemeyen İngiltere sonunda adaya bağımsızlık vermeyi düşünmüş, 1959'da Zürih'de, Türkiye ve Yunanistan başbakanları aralarında anlaşarak sorunun çözümünün temellerini atmışlardır.

Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşudur. Herşeyden önce temel yapı üzerinde, Anayasal **Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin** kuruluşu üzerinde "kuruluş" anlaşması imzalanmıştı. Diğer anlaşma **Garanti anlaşmasıydı**. Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere arasında imzalanmıştı. Ve nihayet üçüncü anlaşma ittifak anlaşmasıydı Kıbrıs Cumhuriyeti Yunanistan ve Türkiye arasında "barışın devam ettirilmesi, birbirlerinin güvenliğini muhafaza ettirmek müşterek arzusu" amacı ile imzalanmıştı. 12 Şubat 1959'da İngiliz Dışişleri Bakanlığında yapılan toplantıda İngiltere'nin asıl amacının "adadaki üstlerini muhafazası ve bunun üç devlet tarafından Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye tarafından"a, garanti edilmesi olduğu görüldü. Bu paket Kıbrıs'taki her iki toplum ve üç devlet tarafından onaylanarak, kontrol ve dengeler üzerinde çalışarak ve bu arada Türk toplumunun da eşit ortaklık hakları da dikkate alınarak temel yapıyı ortaya koyan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası oluşturuldu. Ve 16 Ağustos 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti Bağımsız bir devlet olarak doğdu. Her üç anlaşma, **Kuruluş, Garanti ve İttifak** anlaşmaları da aynı zamanda imzalandı. Bu durum her iki toplumu da birlikte Kıbrıs'ın geleceği için bir arada işbirliği ve çalışma için fırsat yaratırken aynı zamanda Türkiye ve Yunanistan arasında köprülerin kurulmasına izin vermektedir. Ne var ki bu

durum üç yıl sürdü. Enosis hareketi ve Kıbrıs'ın tek hakimi olabilme iddiası Rumlar arasında o kadar güçlüydü ki, Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'un Akritas Planını uygulamaya geçirmesi, Kıbrıslı Türkleri adadan sürüp çıkarmak ve etkinliklerini ortadan kaldırma, "Türklerin azınlık statüsünde olduğu fikrini anayasaya yerleştirmek ve Türklere adanın yönetiminden tamamen tasfiye etmek yolundaki girişimleri baştaki iyi niyet ve işbirliği için olan girişimleri ortadan kaldırdı. "Kanlı Noel"le başlayan çatışmaların önü alınamadı. 26 Şubat 1964'de tarafların isteği üzerine uyuşmazlık BM Güvenlik Konseyi'ne gitti. 1964'de adaya BM Barış Gücü gönderildi. Haziran başlarında Türkiye'nin adaya çıkarma yapma kararı ABD'nin diplomatik girişimleri ile durduruldu. BM Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs Rum Yönetimini muhatap alması saldırıların 1974 yılına kadar sürmesinin nedeni oldu. Yunanistan'da 15 Temmuz 1974'de yapılan askeri darbenin ardından, Kıbrıs'da, 20 Temmuz 1974'de N.Samson tarafından başarısız darbe girişimi Türkiye'nin Garanti anlaşmasına dayanarak duruma acil ve zamanında müdahalesi adanın Yunanistan'la birleşmesine (Enosis'in gerçekleşmesine) vurulan ağır bir darbe olduğu kadar, Kıbrıs'ın bağımsızlık ve bütünlüğünün korunması açısından da önemliydi.

21 Mart 1979 tarihin de Avrupa Konseyi Parlâmenterler Asamblesi verdiği kararda "Kıbrıs'a, Zürih ve Londra anlaşmaları uyarınca Türkiye'nin askeri müdahalesi tamamen hukukidir. Garantör Devletlerden biri olarak, yükümlülüğü yerine getirme hakkına sahiptir. Gerçek ise darbenin Yunanlı subaylarca planlanıp sergilenmesi ve müdahale için şartları hazırlamış olmalarıdır" demiştir.

Kıbrıs Barış Harekatı aralarında ABD'nin de bulunduğu bir çok ülkenin tepkisini çekti. Ne varki o tarihten günümüze kadar, 1996'da sınırı delme hareketlerinin dışında, iki toplum arasında bir çatışmada olmadı.

Barış Harekatını takip eden yılda iki toplum arasında nüfus mübadelesini ön gören anlaşma 2 Ağustos 1975'de imzalandı. Bu dönem BM'lerin Ada'da federal bir yapı oluşturulmasına yönelik çabalarını yoğunlaştırdığı bir dönemdir. Bu kapsamda 1975-76 yıllarında Viyana'da görüşmeler yapıldı. Bu görüşmeleri 1977-79 yıllarında ise dolaylı görüşmeler izledi. Görüşmeler sonunda Denktaş ve Makarios arasında "**Doruk Anlaşması**" olarak bilinen "The Four Guidelines" anlaşması, 12 Şubat 1977'de, Denktaş ve Kipriyanu arasında 19 Mayıs 1979'da "Ten-Point Agreement" anlaşması imzalandı. Bu anlaşmalara göre, Kıbrıs; bağımsız, bağlantısız, iki toplumlu, iki kesimli bir Cumhuriyet olacaktı. Müzakereler sürecinde somut bir adım atılmaması 15 Kasım 1983'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin ilanı ile sonuçlandı. Daha sonra 1985-86 yıllarında toplumlararası görüşmeler sonucu BM'lerin önerilerinin KKTC tarafından kabul edilmesi, Ada'da çözüm yolunda umutlar doğurduysa da, bu umutlar Rum tarafının uzlaşmaz tutumları nedeniyle son buldu. 1990 yılında Rum toplumu tek tarafı ve hukuk dışı olarak Türk toplumu ve Türkiye'ye karşı siyasi pozisyonunu güçlendirmek amacıyla AB'ne üyelik için başvurdu.

-Soruna çözüm bulma çabalarını sürdüren BM Genel Sekreteri Butros Gali, 1992 yılında 100 paragraftan oluşan Gali Fikirler Dizisi'ni sundu. Fikirler dizisinde AB'ne üyelik konusunun Kıbrıs sorunu çözüldükten sonra ele alınmasını önermişti. İki toplum arasında güvensizlik ortamının olması ayrıca "Güven Artırıcı Önlemler Dizisini" gündeme getirdi.

Kıbrıs Rum Yönetimi lideri Gloskos Klerides 1994'de Gali Fikirler Dizisini kabul etmediğini açıkladı ve bu tutumunu Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de sık sık tekrarlayan Klerides, Cumhurbaşkanı seçildikten sonrada görüşmelerden çekildi.

Klafkos Klerides Cumhurbaşkanı seçildikten sonra BM'lerin Fikirler Dizini bir kenara bırakarak Yunanistan'la "Ortak Savunma Doktrini" ve AB'liğine üyeliğe ağırlık vermeye başladı. Amacı Rum toplumunu Ada'nın tek hakimi ve temsilcisi olduğu düşüncesiyle birlikte 1960 Garanti sistemini ortadan kaldırmaktı. AB'liğinin, baş vuruyu bütün Kıbrıs'ı kapsayacak bir biçimde geçerli bir baş vuru olarak onaylaması için Rum toplumu ve Yunanistan kirli oyunlar, taktikler ve tehditler kullanmaya başlamışlardı. Bu konuyla ilgili olarak kullandıkları tehdit ise, AB'liği ile diyalogda Rum toplumunun Ada'nın tek temsilcisi, ve tarafı olarak onaylamadıkları ve Kıbrıs, AB'ne üye olarak alınmaz ise, AB'liğinin genişleme sürecine engel olacakları şeklindeydi. AB'liğinin bu tehdite olumlu yanıt vermesi ve baş vuruyu onaylaması sorunu daha da karmaşık bir hale getirmemiş, aynı zamanda AB'liğini oyunun içine çekilmesini, AB'liği ile Türkiye arasındaki ilişkilerde sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. AB'liği, Türkiye ye AB'liğine üyelik konusunda, "Kıbrıs sorununun da gelişme sağlanması" veya "sorunun çözüme kavuşturulması" şartını çıkartmaya başlamıştır. Nitekim, Türkiye'nin AB'la imzaladığı "Katılım Ortaklığı" Belgesi'nde Kıbrıs şartı yer almıştır.

Rum yönetim lideri Klafkos Klerides, 1960 Antlaşmalarına aykırı bir şekilde, görüşmelerin yeniden başlayabilmesi için, Rum kesiminin AB'ye üyelik müracaatının Türk tarafınca kabul edilmesini ön koşul olarak ileri sürmeye başladı. Türkiye ve KKTC bu öneriye karşı çıktı. görüşmeler bir kez daha kesildi.

1994 yılından günümüze kadar gelen gelişmeler Rum kesiminin Yunanistan ile "Ortak Savunma Doktrini" oluşturması ve bu çerçevede Ada'nın güneyinde hava ve deniz üstleri kurarak silahlandırması, sorunu uluslararası platforma çekme çabalarına sahne oldu. Nihayet Rum kesiminin Rusya'dan S 300 füzelerini satın alacağını açıklamasıyla taraflar arasındaki gerginlik bir kere daha tırmandı. Dayton Anlaşmalarının mimarı Richard Holbrooke'u ABD Başkanı Bill Clinton Kıbrıs Özel temsilcisi olarak atadı. 2 Ocak 1997'de BM Genel Sekreterliğine atanan Kofi Annan'nin iyi niyet misyonuna gösterilen destek çerçevesinde New York'ta taraflar arasındaki görüşmelere yeniden başlandı. Cumhurbaşkanı Denktaş ve Kıbrıs Rum Yönetimi lideri Klafkos Klerides bu görüşmelerle üç yıl aradan sonra ilk kez BM gözetiminde bir araya geldiler. Ne var ki görüşmelere gölge düşüren açıklama bu kez AB'dan geldi. Görüşmeler sürerken, komisyonun

yayınladığı “Gündem 2000” raporunda Kıbrıs Rum Yönetimi ile AB’ye tam üyelik müzakerelerinin başlatılması yönünde tavsiye kararı aldı. Bunun üzerine Ada’ya giden Dışişleri Bakanı İsmail Cem ve Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş arasında 6 Ağustos’ta ‘Ortaklık Konseyi Antlaşması’ imzalandı. 15 Ağustos 1997’de hiç bir ilerleme sağlanamadan görüşmeler sona erdi. KKTC’nin 14.ncü kuruluş yıldönümü kutlamaların için 15 Kasım’da adaya giden başbakan Ecevit, “AB’nin Kıbrıs Rum kesimi ile tek yanlı müzakere başlatması durumunda toplumlararası görüşmelerin tamamen kesileceği ve Türkiye ile KKTC arasında daha önceden başlamış olan kısmi bütünleşmenin tamamlanacağı uyarısında bulundu.” Füze krizi 1998 yılına damgasını vurdu. Bu arada AB’liği Rum kesimi ile üyelik müzakerelerini 30 Martta başlattı.

Cumhurbaşkanı Denktaş, Ağustos ayı sonunda konfederasyon önerisinde bulundu. ABD, Denktaş’ın önerisini “üzerinde durulmaya değer” olarak nitelerken Rum yönetimi ve Yunanistan öneriyi reddetti. 1999 yılının önemli gelişmelerinden biri BM Güvenlik Konseyi’nin 29 Hazirandaki toplantısında soruna ilişkin iki karar çıkarması oldu. G-8 ülkelerinin Kıbrıs konusunda tutumlarına dayandırılan kararlardan birinde, Ada’da bulunan Barış Gücü’nün görev süresi uzatılırken, diğer kararlar BM Genel Sekreteri’ne iyi niyet görevi çerçevesi içerisinde tarafları masaya çağırması talimatı verilerek, bu görüşmelerin ön koşulsuz yapılması istendi. Cumhurbaşkanı Denktaş ve Klerides, BM Genel Sekreteri’nin Kasım ayında yaptığı görüşme çağrısı üzerine Aralık ayında Genel Sekreter Kofi Annan’la bir araya geldiler. Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş’ın Konfederasyon önerisi 3 Aralıkta başlayan görüşmelere damgasını vuracaktır. Bu nedenle bu öneriyi burada biraz açmakta yarar var. Cumhurbaşkanı Denktaş önerisini şöyle ifade etmektedir:

“Kıbrıs’ta müşterek kabul edilebilecek kalıcı bir çözüm sağlamaya yönelik nihai bir çaba kapsamında, aşağıdaki düzenlemeler temelinde bir “Kıbrıs Konfederasyonu” tesis edilmesini öneriyorum:

1-Türkiye ile KKTC arasında yapılacak antlaşmalarla özel ilişki tesis edilecektir,

2-Yunanistan ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında simetrik anlaşmalar yoluyla benzer bir özel ilişki kurulacaktır,

3-KKTC ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında “Kıbrıs Konfederasyonu” tesis edilecektir,

4-1960 Garanti sistemi muhafaza edilecektir,

5-“Kıbrıs Konfederasyonu”, iki tarafın ortak mutabakatı olduğu takdirde, AB’liğine katılım politikası izleyebilecektir. Türkiye’nin AB’liğine tam üyeliği gerçekleşene kadar, özel bir düzenleme ile ‘Kıbrıs Konfederasyonu’na ilişkin olarak AB üyesi ülkelere tanınan tüm hak ve yükümlülükler aynen tanınacaktır. Müzakerelerin nihai hedefi, iki halktan ve

iki devletten müteşekkil konfederal bir yapıyı öngören, iki anavatan ile garantör devletler arasında akdedilecek simetrik antlaşmalarla desteklenen bir ortaklık çözümü teşkil edecektir. Konfederasyona devredilmeyen tüm hak ve yetkiler konfedere devletlerde kalacaktır. Müzakereler sonucunda varılacak her hangi bir çözüm, ayrı ayrı referanduma sunulacaktır. Bu amaçla yapılacak müzakerelere katılmakla taraflar, Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk tarafının iki egemen ve eşit devlet olduğunu, her birinin, kendi halkının siyasi eşitliğini ve iradesini temsil eden ve işbirliği olan demokratik kurumları ve yetkileri haiz bulunduğunu kabul etmiş olacaktırlar. Ayrıca bir tarafın makamlarının diğerini temsil etmeyeceğini de kabul etmiş olacaktırlar. Ancak böyle bir yapılanma ile: a) Her iki tarafında güvenliğinin sağlanacağına, b) Her iki tarafın kimliği ve esenliğinin güvence altına alınacağına inanmaktayız. c) Kıbrıs Rum tarafı bu nihai esaslarla mutabık olduğu takdirde “Kıbrıs Konfederasyonu” tesisine yönelik müzakerelere başlamaya hazırız.

Denktaş ve Klerides arasında başlatılan dolaylı görüşmeler yirminci yüzyılın bittiği ve yirmi birinci yüzyılın başladığı bir dönemde Kıbrıs konusunda yeni bir sürecinde başlangıcı oluyordu.

AB'NE ÜYELİK SORUNU VE GARANTİ ANTLAŞMASI

Kıbrıs sorunu olarak bilinen ve Kıbrıs'la ilgili temel sorunları incelerken özellikle Avrupa'nın göz önüne almadığı ve konunun köşe taşı teşkil eden Garanti Antlaşması ve onun ilgili hükümleridir ki, Kıbrıs'ın bağımsızlığının korunması, her iki toplum arasındaki dengeleri ve her iki toplumun, Rum toplumunun Yunanistan, Türk toplumunun da Türkiye ile olan bağları ve nihayet İngiltere'nin üstleri kullanma konusundaki haklarının hukuki dayanağını bu anlaşma belirlemektedir.

Garanti Antlaşması ya da onun hükümlerini yok saymak ya da göremezlikten gelmek ve ya yasal geçerliliği için söz konusu temeller var mı? söz konusu olabilir mi? Geçmiş yıllardaki olaylar gelişmeler göz önüne alındığında Üç garantör devlet, İngiltere, Türkiye, zayıfta olsa Yunanistan ve B.M Güvenlik Konseyi'nin tutumu da antlaşmanın geçerliğini tanımakta. Gerçektende, bunu kabul etmemek mümkün değil. Çünkü, bu anlaşma, her devletin Kıbrıs konusu ile ilgilenmelerinin hem yasal dayanağı, hem de çıkış noktası.

Antlaşmanın içeriğine döndüğünde Garanti Antlaşması M1/2 “..Kıbrıs Cumhuriyeti her hangi bir devlet ile tamamen veya kısmen, her hangi bir siyasi veya iktisadi birliğe katılmamayı taahhüt eder. Bu itibarla her hangi bir diğer devlet ile birleşmeyi veya Adanın taksimini, doğrudan doğruya ve dolayısıyla, teşvik edecek her nevi hareketi yasak ilan eder.” hükmü vardır. Avrupa Birliğine üyelik, bütün ya da kısmi olarak bir ekonomik ya da siyasi bir birliğin bir parçası olmayı ifade eder ki bu durum yukarıdaki maddeye karşı bir davranıştır. İkinci olarak ortaya konulabilecek

olan, antlaşma yalnızca bir devletle birleşmeyi ya da bütünleşmeyi yasaklamakta, devletler topluluğu ile değil, türünden bir iddia, yukarıdaki antlaşma metninde yer alan ifadelerin özünün, anlaşmayı yapanların anlaşma hazırlanırken zihinlerindeki resmin, ve hükümetlerin ifade edilen niyetlerinde karşısında olan bir durum ortaya çıkaracaktır. Nitekim antlaşma hazırlanırken uluslararası kuruluşlardan kast edilen uluslararası ekonomik ve siyasi kuruluşlardır. Ve tanım gereği bu kuruluşların oluşumu birden fazla devleti içerir. Anlaşma sadece katılmayı değil “..siyasi ya da ekonomik olarak bir devletle (kısmen ya da tamamen) birleşmeyi ya da bütünleşmeyi yasaklamamakta. bunun için yapılacak bütün hareketleri ve bu türden teşviklerinde yapılmasını yasaklamaktadır.” Antlaşmayı hazırlayanlar bu hükmün yalnızca Türkiye ve Yunanistan’ın birlikte üye oldukları uluslararası kuruluşlar ifadesi ile yumuşatmaktadır. Ancak, Avrupa Birliği ile ilgili olarak bakıldığında durumun böyle olmadığı görülür. Kıbrıs’ın, Avrupa Birliğine üyeliğinin tanınması, ya da üyeliğe alınması, onun diğer devlet, özellikle Yunanistan, ya da devletler toplulukları ile doğrudan ya da dolaylı olarak ekonomik veya siyasi ortaklık kurmasını teşvik anlamına gelmektedir. Bu da yukarıdaki ilgili maddeye karşı bir tutumdur.

Kıbrıs’ın Avrupa Birliğine üyelikle ilgili durumunun karşısında olan diğer maddeler ve ifadelerde var. Aynı antlaşmanın M/1.de “..Kıbrıs Cumhuriyeti, bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin idamesinin ve aynı zamanda Anayasasına riayet edilmesini sağlamayı taahhüt eder. ifadesi, Kıbrıs anayasası ve hükümlerinin de garanti altına alındığı belirtir. Anayasanın 170 maddesi, eğer Kıbrıs AB’nin üyesi olursa garantör her bir devlete “*müsaadeye en fazla mashar ülke*” ilkesinin uygulanmasını öngörmektedir ki, bu durumdan, Türkiye’ye nazaran en fazla yararlanacak olanlar, Yunanistan ve İngiltere olacaktır. Bundan başka Anayasanın 50 maddesi, toplumunun temsilcisi olarak Türk başkan yardımcısına Yunanistan ve Türkiye’nin üyesi bulunmadığı bir uluslararası kuruluşu Kıbrıs’ın üyeliği durumunda VETO yetkisini kullanma hakkını tanımaktadır. Yukarıda bahsedilen maddeler Kıbrıs’ın uluslararası bir kuruluş ya da kuruma üyeliği konusunda seçilen bazı temel maddeler. Ve Kıbrıs’ın AB üyeliği konusunda bütün bu maddeler ve bu maddelerin getirdiği sorumluluklar Rum toplumu tarafından çiğnenmiştir.

Diğer taraftan garantör devletler bu sıfatlarından dolayı hukuki yükümlülüklerde yüklenmişlerdir. Aynı antlaşmanın M2/1’de ‘Yunanistan Türkiye ve Birleşik Krallık, Kıbrıs Cumhuriyetinin bu antlaşmanın 1’inci maddesinde gösterilen taahhütleri nazara alarak, Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve güvenliğini ve aynı zamanda Anayasanın Temel Maddeleri ile kurulan nizami tanırlar ve garanti ederler.’ ifadesi, aynı maddenin 2’inci fıkrasında ‘Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık aynı şekilde kendilerini ilgilendirdiği nispette, Kıbrıs’ın her hangi bir devletle birleşmesini veya Ada’nın taksimini, doğrudan doğruya yada dolayısıyla teşvik etmek gayesini güden her hangi bir hareketi yasak etmeyi taahhüt eder.’ hükmü yer almakta bu dayanaklar Kıbrıs’ın AB üyelik

konusunda İngiltere' ye ve gerçektende Yunanistan'a veto hakkını tanımaktadır.

Bütün bu durumlar ortada iken, Kıbrıs'ın AB alınması, onun bir üyesi olması, üyelik yükümlülüklerini adanın tek temsilcisi olarak yerine getirmesinde ve topluluk üyelerinin adaya karşı sorumluluk ve yükümlülüklerini yerine getirmesinde de karşılıklı olarak ortaya bir çok sorun çıkaracaktır. Bu yükümlülük ve sorumluluklarla ilgili olarak İngiliz hükümeti, Avrupa Komisyonu ve Mahkemesi atıfta bulunmuşlar, ancak Kıbrıs'ın üyelik baş vurusu değerlendirmeye alındığında Komisyon, baş vuru kabul ederken uygun bir sonuç belirleyememiştir.

SONUÇ

Avrupa ve Ortadoğu'nun 1600 yıllık tarihi sürecini inceleyecek olursak Türklerin bu coğrafi bölgede yer aldığını ve o günden günümüze kadar Avrupa'nın bir parçası olduğunu görmekteyiz.

Kıbrıs'ın AB ne üyeliği konusu ile ilgili ortaya çıkan sorunlar siyasi sorunlar değil, yukarıda açıklanmaya çalışıldığı gibi, dayanağını anlaşmalardan alan tamamen hukuki sorunlardır. Garanti Antlaşması taraflara bir takım yararlar sağlamıştır. Ancak bu yararlar sorumluluklar ve yükümlülüklerde getirmektedir. İngiltere, Yunanistan, Türkiye ve AB üyeleri uluslar arası hukuku ve anlaşmaların getirdiği yükümlülükleri tanıyorlarsa ki öyle olması gerekir, bu yükümlülüklerini yerine getirmeleri gerekir. Kıbrıs'ın AB üyelik baş vurusu, yukarı da belirtilen nedenler çerçevesinde adadaki **de facto** fiili durum gereği değerlendirme dışı bırakılması, ya da askıya alınmasını gerektirirdi.

Kıbrıs sorununun çözüme kavuşturulmasında tarafların önünde üç mümkün seçenek gözüküyor.

1-Statüs Quo'nun devamı

2-Siyasi, ekonomik, askeri araçlarla statüs quo'nun karşılıklı tavizlerle tek taraflı değişimi

3-Karşılıklı olarak uzlaşabilecek bir çözüm.

Yukarıdaki seçeneklerden ilki, mevcut durumun muhafazasını öngürür. (Bu, iki toplum arasında, şiddetin ve pozitif bir barışın bulunmadığı bir seçenektir) İkinci seçenek, Ada'daki toplumlar arasında ve Yunanistan ve Türkiye arasında açık çatışma ihtimalini her zaman ortaya çıkarabilecek bir seçenektir. Yalnızca üçüncü seçenek Ada'da ve bölgede barış ve istikrarın ve işbirliğinin elde edilmesinde geçerli bir seçenek. Her iki tarafında kazançlı olduğu kaybeden tarafın olmadığı bu seçenek, ancak, taraflardan her birinin, durumun karşılıklı olarak bir dez avantaj sağlamadığını; deneyimle, her bir

taraf yeteri kadar birbirlerine karşılıklı güven sağladığında, her bir tarafın ihtiyaçlarına umutlarına ilgilerine saygı duyulup bunlar tatmin edildiğinde, sağlanabilir. Bugün, Rum tarafı, Ada'nın tek ve geçerli temsilcisi olduğunu ifade ettiği sürece, KKTC'ne ekonomik ambargo uygulamasına devam ettiği sürece ve nihayet uluslar arası toplu bunların devamına göz kapadığı sürece bir barış ve huzur ortamının olması söz konusu olamaz.

Uluslararası toplum her iki tarafında federal bir çatı altında birlikte yaşayabilecekler yolundaki varsayımı konuya yanlış bir yaklaşımdır. Ada'da iki devlet ve iki farklı toplum bulunduğu gerçeğini de görmemezlikten gelmektedirler.

31 Ağustos 1998 tarihinde KKTC'nin konfederasyon önerisi pragmatik bir mantığa ve Kıbrıs'ın gerçeklerine dayanmaktadır. Bu öneri, Ada'daki çatışmacı ilişkileri, konfederal düzenlemelerle, bir arada, birlikte, işbirliğine dönüştürebilme amacına dönüktür.

Kıbrıs'ta kalıcı, sürdürülebilir gelecek, Ada'da iki farklı toplum ve iki farklı devlet bulunduğu gerçeğinin kabulü ile mümkün olacaktır. Bu vizyonun gerçekleşmesinin önündeki engellerin kaldırılması Ada ve bölge için sınırsız fırsat kapılarının ardına kadar açılması olacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. Bartmann, Barry. *Facing New Realities*, **Perceptions** Journal of International Affairs, SAM, Volume IV, Number 3, September-November 1999.
2. Blumenwitz, Dieter. *Cyprus: Political and Legal Realities*, **Perceptions** Journal of International Affairs, SAM, Volume IV, Number 3, September-November 1999.
3. Denктаş, Rauf R. *The Crux of The Cyprus Problem*, **Perceptions** Journal of International Affairs, SAM, Volume IV, Number 3, September-November 1999.
4. Dodd, Clement H. *Confederation, Federation and Sovereignty: Theory and Practice*, **Perceptions** Journal of International Affairs, SAM, Volume IV, Number 3, September-November 1999.
5. Eminer Ciler-İlkman Gülден, Avrupa Birliği ve Kıbrıs, <http://kktc.pubinfo.gov.nc.tr>.
6. Eminer, Çiler. Egemenliğe Dayanmayan Hak, Hak Değildir?

7. Ertekün, Necati Münir. The Loizidou Case: Miscarriage of Justice, **Perceptions** Journal of International Affairs, SAM, Volume IV, Number 3, September-November 1999.
8. Gaziodlu A.C. Avrupa Birliği, Kıbrıs ve Türkiye.
9. INAF, “Esir Aldığımız Her Bulgarı Süngüledik, Kafasını Kestik..” , Ekim 1998.
10. INAF, 19 Mayıs 1919’da Yunanlıların Kışkırttığı Rumlar Samsun’da Atatürk’e Suikast Girişiminde Bulunmuşlardı, Mayıs 1999.
11. INAF, Avrupa Türkiye’den Ne İstiyor, Şubat 2001.
12. INAF, Avrupa’nın Türkiye Politikasında Yüzyıllarca Değişen Bir şey Yok, Ekim 1999.
13. INAF, Balkanlar’da Soykırım Eylemleri ve Miloseviç’in İnsanlığa Karşı İşlemekte Olduğu Utanç Verici Suçlar, Ocak 1999.
14. INAF, Doğu Türkistan Sorunu ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, Kasım 2000.
15. INAF, Gerçekleri Görmenin Zamanı Artık Geldi, Nisan 1999.
16. INAF, Girit’ten Kıbrıs’a, Ekim 1997.
17. INAF, Grece’s Military Build-Up Policy, 24 th October 2000.
18. INAF, Irak Dosyası, Nisan 2001.
19. INAF, Kaybedilen Zaman Boşuna....., Şubat 2000.
20. INAF, Kıbrıs’ta Kayıplar Gerçeği, 1963-1974.
21. INAF, Kıbrıs’ta Osmanlı Tarihi, Ocak, 1999.
22. INAF, Kuzey Kıbrıs Patlamaya Hazır Patlamaya Hazır Bir Barut Fıçısı Haline Geldi, 25 Mayıs 1988.
23. INAF, Tarih Yalan Söylemez, Şubat 1999.
24. INAF, Tarihçi DRIAULD: Hayal İçinde Yaşayan Leşler..” , Ekim 1998
25. INAF, Türk-Yunan Diplomasi Tarihi, 1832-1996.
26. INAF, Yunanistan Tarihi Boyunca Makedon Varlığını Hep Yağmalaya Çalıştı, Aralık 1998.
27. INAF, Yunanistan....Kürdistan, Aralık 1998.

28. İlkman, Gülden. KKTC'yi Yok Farzederek Bir Antlaşma Yapılabilir mi?
29. İsmail, Sabahattin. Egemenliğe Dayanmayan Eşitlik, Eşitlik:Egemenliğe Dayanmayan Hak Hak Değildir.
30. İsmail, Sabahattin. KKTC Cumhurbaşkanı Rauf R.Denktaş'ın 9 Mart 1998 tarihinde KKTC Meclisinde Yaptığı Konuşma, Tanıtma Dairesi Müdürü.
31. Kabaalioğlu, Haluk. EU Membership and Constitutional Requirement, **Perceptions** Journal of International Affairs, SAM, Volume IV, Number 3, September-November 1999.
32. Karsavran, Erol. Durdurun AB'yi İncecek Var!
33. Manısalı, Erol. KKTC'nın Geleceği, Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin AB Üyeliği ve Federasyon Konusu.
34. Mendelson, M.H. Summary of The Opinion The Application of The "Republic of Cyprus" to Join The EU, **Perceptions** Journal of International Affairs, SAM, Volume IV, Number 3, September-November 1999.
35. Necatigil, Zaim M. The Loizidou Case:A Critical Examination, **Perceptions** Journal of International Affairs, SAM, Volume IV, Number 3, September-November 1999.
36. Olgun, Ergün. Cyprus: A New and Realistic Approach, **Perceptions** Journal of International Affairs, SAM, Volume IV, Number 3, September-November 1999.
37. Örek, Osman N. KKTC'den Nüfus ve Coğrafi Bakımdan Daha Küçük veya KKTC'den Az Büyük Bağımsız ve Uluslararası Kuruluşlara Üye Devletler.
38. Ratıp, Arman. Kıbrıs Türkü'nün 1960 Anlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliğine Türkiye'siz Girmesi Mümkün mü?
39. Soysal, Mümtaz. A Solution For Cyprus Through Statehood, **Perceptions** Journal of International Affairs, SAM, Volume IV, Number 3, September-November 1999.
40. Stephen, Michael. Cyprus and The Rule of Law, **Perceptions** Journal of International Affairs, SAM, Volume IV, Number 3, September-November 1999.
41. Tekakpınar, Erçin. Girit-Kıbrıs-Enosis